

Eettiset haasteet varjostavat sosiaalisen median palveluja – olisiko aika etsiä uusia vaihtoehtoja?

Sosiaalisen median eettiset kysymykset ovat olleet entistäkin vahvemmin esillä alkuvuonna 2025. Samalla kun kritiikki suuria sosiaalisen median alustoja omistavia toimijoita kohtaan on voimistunut, kysellään, olisiko tarjolla reilumpia vaihtoehtoja.

TEKSTI: HELENA BERG

Sosiaaliseen mediaan kohdistui aikanaan suuria toiveita, mutta todellisuus on osoittautunut toiveita karummaksi. Somealustoja ei säännelty digihuuman aikana 2000- ja 2010-luvuilla. Nyt näemme seuraukset, kun algoritmit ovat voimistaneet polarisaatiota ja epäluottamusta. Digiteknologiayritysten dominoiva asema on antanut niille ja yksittäisille digioligarkkeille huomattavaa taloudellista ja poliittista valtaa. Digivaltaa voidaan käyttää ja käytetään väärin.

Missä olisi ”reilun kaupan some”?

Meta hallitsee peräti neljää keskeistä somealustaa: Facebookia, Instagramia, Threadsia ja WhatsAppia. Metan toimitusjohtaja Mark Zuckerberg julisti heti vuoden alkuun, että faktantarkastajat saavat lähteä.

Sosiaalisen median asiantuntija Harto Pönkä kommentoi blogissaan, että tosiasiasa faktantarkastajien rooli on ollut hyvin vähäinen tähänkin saak-

ka. Alkuperäinen Facebook oli lupauksensa mukaan *paikka pitää yhteyttä ympärilläsi oleviin ihmisiin*, siis sosiaalinen verkosto. Pönkän mukaan Zuckerbergin puheet ovat puppua, sillä tosiasiasa Metan algoritmit on reivattu niin, että ne määrittelevät suurelta osin, mitä sisältöä näemme.

Poistuminen Elon Muskin viestipalvelu X:stä on kiihtynyt sen jälkeen, kun Musk ryhtyi poliittiseksi vaikuttajaksi ja palvelun algoritmi reivattiin edistämään hänen poliittista agendaansa. Yhdysvaltain presidentinvaalit syksyllä 2024 oli monille se viimeinen piste.

Etenkin nuorten suosimasta kiinalaisesta Tiktokista on väännetty jo pidemmän aikaa. Sen haasteet liittyvät tietoturvaan ja koukuttavaan algoritmiin – sekä omistajuuteen Yhdysvalloissa.

Hiljattain herätti huomiota, kun sosiaalisen median ja tekoälyn asiantuntijana tunnetuksi tullut Perttu Pölönen kertoi 30-vuotishaastattelussaan

Epäeettisiin somepalveluihin ei kannata jämähtää.

poistaneensa kännykästään kaikki sosiaalisen median sovellukset. Perusteluna oli se, että sosiaalinen media tarjoaa hyvin rajoitetun ja prosessoidun siivun todellisuudesta. (*Helsingin Sanomat*, 15.2.2025)

Sosiaalisen median suosio ei ole syntynyt hetkessä. Somealustat ovat tehneet jo vuosia kaikkensa, että ihmiset saataisiin koukuttumaan ja tarvitsemaan näitä palveluja. Eikä niistä haluta luopua, sillä ne viihdyttävät, tarjoavat iloa ja yhdistävät ihmisiä. Mutta somealustoihin liittyvät ristiriidat ovat nostattaneet yhä enemmän kriittisiä ääniä. Toimittaja Maija Aalto kaipasikin nykyisten alustojen tilalle ”reilun kaupan somea”. (*Helsingin Sanomat*, 19.1.2025)

Onko digijättien sosiaalisen median palveluille vaihtoehtoja, niitä reilumpia palveluja?

Ei kannata jämähtää nykyisiin palveluihin

Uusia palveluja on olemassa, mutta aika näyttää, millaisia kanavia eri yhteisöt ja käyttäjäryhmät omaksuvat. Esimerkiksi Bluesky on Twitterin perustajan Jack Dorsey'n luoma ja vastaavantyyppinen kasvava palvelu.

Fediversumia – toisiinsa kytkeytyvien mutta itenäisten yhteisöpalveluiden joukkoa – puolestaan kuvataan ”ihmismäisemmäksi someksi”, jota algoritmit eivät ohjaile ja jossa fokus on mainostajien edun sijaan ihmisten välisissä yhteyksissä. Esimerkiksi Mastodon ja Pixelfed edustavat fediversumia.

Moni uusien sosiaalisen median palveluiden keilija valittaa, että niissä on väkeä vielä liian vähän. Muutos uusiin palveluihin tapahtuukin vähitellen ”ihmiseltä ihmiselle” – edelläkävijät opastavat muita esimerkillään ja neuvoillaan. Usein koulutuskin on tarpeen.

KTt Miia Kosonen toimii tietojohdamisen tutkimuspäällikkönä Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulussa (Xamk), jossa hänen tonttejaan ovat digitaalinen

tiedonhallinta ja datavastuullisuus. Kosonen on nettiyhteisöjen pioneeri yli 20 vuoden ajalta, sosiaalisen median aktiivi ja tutkijakoulutettujen urayhteisö Tohtoriverkosto ry:n jäsenvastaava. Hänellä on selkeä näkemys tilanteesta.

– Sosiaalisen median hyödyt ovat olleet kiistattomia, mutta tämä ei tarkoita sitä, että voisimme sivuuttaa esiin tulleita riskejä, saati sitä, että jämähtäisimme nykyisen kaltaisiin palveluihin ikään kuin ne olisivat luonnonlakeja.

Nyt tarvitaan vastuullisuutta ja suunta kohti uutta

Suomessakin monia tutkimusyhteisön edustajia ja julkisia toimijoita on jo siirtynyt X:sta muihin palveluihin, etupäässä Blueskyhyn ja Mastodoniin. Ensin mainitun ongelmana Kosonen näkee sen, ettei mikään suojele palvelua myöhemmältä Twitterin tyyppiseltä kohtalolta. Hänen mielestään varmin vaihtoehto on Mastodon, jota miljardöörit eivät voi ostaa eivätkä ohjailta hajautuneen verkoston sisältöjä.

– Muutos vie aina aikaa, Miia Kosonen muistuttaa. Mutta kyse ei ole sen kummallisemmasta asiasta kuin edellisenkään kanavasukupolven kohdalla. Hän on itsekin elänyt läpi IRC:n ja keskusteluforumien kultakauden, ja nähnyt ihmisten omaksuvan niiden jälkeen Facebookin, Instagramin ja muut nykyiset valtavirta-alustat. Kososen näkemys on, että uusien palvelujen vakiintuminen käyttöön vie aikaa 10–15 vuotta – samaan tapaan kuin vei kaupallisenkin somen kohdalla.

Nyt tarvitaan vastuullista tahoja näyttämään suuntaa kohti uutta, niitä reilumpia somealustoja. Miia Kosonen kaippaa edelläkävijyyttä etenkin tiedeyhteisöltä, joka vaikutti aikanaan ratkaisevasti koko internetin kehittämiseen. Tutkimustyötä ja tutkimuksesta

Sosiaalisen median hyödyt ovat olleet kiistattomia, mutta emme voi sivuuttaa esiin tulleita riskejä.

Tiede, viranomaiset ja kansalaisjärjestöt toimivat vetureina kaikille reilumpaan someen.

viestimistä ei voi rakentaa pelkästään suuren yleisön mielipiteen, näkyvyyden maksimoinnin ja reaktioiden varaan. Tiede, viranomaiset ja kansalaisjärjestöt toimivat vetureina kaikille reilumpaan someen.

Kysymys on myös datan hallinnasta ja sitä kautta laajemmasta digitaalisen infran ja tiedon huoltovarmuudesta. Miia Kosonen näkee tärkeänä, että hallinta palautetaan yhteisöjen omiin käsiin. Ja jos eettisistä periaatteista halutaan pitää kiinni muuallakin kuin juhlapuheissa, asiantuntijuuden rakentaminen kannattaa keskittää kanaviin, jotka täyttävät parhaiten vastuullisuuden vaatimukset.

Mitä EU:n digipalvelusäädäntö vaikuttaa?

EU:n digisäätelyn on tarkoitus toimia vastapainona kasvaneelle digiteknologiayritysten vallalle. Sen päätavoitteena on estää laitonta ja haitallista toimintaa verkossa ja torjua disinformaation leviämistä. Näin varmistetaan käyttäjien turvallisuus, suojellaan perusoikeuksia ja luodaan oikeudenmukainen ja avoin verkkoalustaympäristö. Kriitikoiden mukaan sääntely rajoittaa teknologiayritysten toimintavapautta ja innovaatiokykyä markkinoilla.

EU:n digikomissaarina aloittanut Henna Virkkunen on luvannut, että komissio ottaa alustojen puolueelliset algoritmit ja vieraiden maiden vaalivaikuttamisen erittäin vakavasti.

Viime vuonna voimaan tulleen säädöksen perusteella komissio on käynnistänyt useita tutkintoja esimerkiksi viestipalvelu X:stä, Metan alustoista ja Tiktokista. Romanian presidentin vaaleista loppuvuonna 2024 on aloitettu ensimmäinen vaalivaikuttamista koskeva tutkinta. Tutkinnat voivat kestää jopa vuosia.

Minna Valtari tiivistä yhteiskunnallista tilannetta Someconin tuoreessa Sosiaalisen median trendit 2025 katsauksessaan: *Euroopan unioni joutuu todennäköisesti*

tarkastelemaan Metan toimintaa yhä kriittisemmin. Ratkaisu kärjistää myös sananvapauskeskustelua ja kiihdyttää poliittista polarisaatiota. Riskinä on kasvava väärän tiedon leviäminen. Algoritmit eivät enää pyri estämään disinformaation leviämistä, vaan edistävät minkä tahansa käyttäjien huomion saavan sisällön näkyvyyttä. Kriittisen medialukutaidon merkitys siis kasvaa ja alustojen vastuullisuus heikkenee entisestään. Samaan aikaan tekoälyllä tuotetun sisällön määrä kasvaa kasvamistaan. ■

– Asiantuntijuuden rakentaminen kannattaa keskittää kanaviin, jotka täyttävät parhaiten vastuullisuuden vaatimukset, Miia Kosonen sanoo. Hän on sosiaalisen median aktiivi ja nettiyhteisöjen pioneeri yli 20 vuoden ajalta.

LÄHTEET

Helsingin Sanomat, 19.1.2025

Helsingin Sanomat, 15.2.2025

LM Someco, Sosiaalisen median trendikatsaus 2025, julkaistu 6.2.2025

Kirjoittaja on Tietoasiantuntija-lehden päätoimittaja.

Kysymys on myös datan hallinnasta ja sitä kautta laajemmasta digitaalisen infran ja tiedon huoltovarmuudesta.